

Excessive Appetites Theory

Nika Šablatúrová

Fakulta sociálnych štúdií

Masarykova univerzita

Katedra psychológie

2018



Excessive Appetites Theory (Orford, 1985)

- model pokrývajúci vznik, udržiavanie a liečbu závislosti
- množstvo činností a objektov, ku ktorým si ľudia môžu vytvoriť silnú väzbu – behaviorálne závislosti
- závislosť vysvetľuje prostredníctvom "apetítu"/chute/
- dôraz na sociálny kontext

Teoretický základ

- obsahuje mechanizmy klasickej teórie (operačného) učenia
- nadväznosť na Multiple Regulation Model (Leventhal & Cleary, 1980)
 - nadmerná potreba vzniká zo silnej emocionálnej pamäte
 - pamäťová schéma je zodpovedná za vytváranie potreby a cravingu
- Choice theory

Jadrové (Core) závislosti

- bežné aktivity spôsobia konflikt kvôli silnej väzbe
- Orford k nim radí pitie, gambling, jedlo, cvičenie a sex

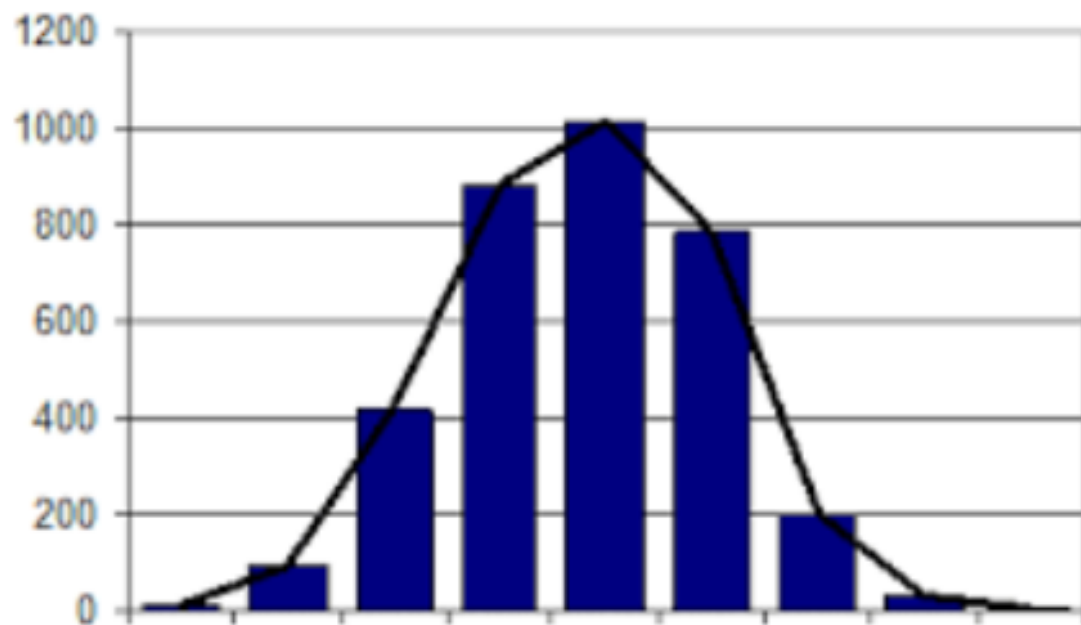
Types of Behavior Addictions



Spoločnosť ako protektívny faktor

Striedmosť a „odstrašenie“

- normy v spoločnosti sú protektívnym faktorom



Vznik závislosti

- 1, „law of proportionate effect“ jednotliviec vníma potenciálne zisky ako vyššie než potenciálne straty
- 2, vznik závislosti prostredníctvom vytvorenia silnej (emocionálnej) väzby na objekt

Sekundárna motivácia

- druhotný motivačný cyklus je silný negatívny pocit spojený s nárastom potreby kompenzovať straty (gambling) alebo zažiť vzrušenie - ekvivalent k neuroadaptácií a udržanie tajomstva (väčšina aktivít)
- ďalší sekundárny proces - Abstinence Violation Effect

Liečba závislosti

- **KONFLIKT** – ústredný bod liečby
 - Spontánne relapsy
- **Kognitívne štádium** – rozhodnutie urobiť zmenu
- **Behaviorálne štádium**
 - sociálne prostredie
 - psychologická liečba
 - farmakologická liečba



Figure 6.1 Consequences of conflict from the Excessive Appetites Model (adapted from Orford 2001).

Intervenčné programy

- Prevencia
 - osvojenie si adekvátnych copingových stratégií
 - stres manažment
 - posilnenie sociálnych väzieb



Intervenčné programy

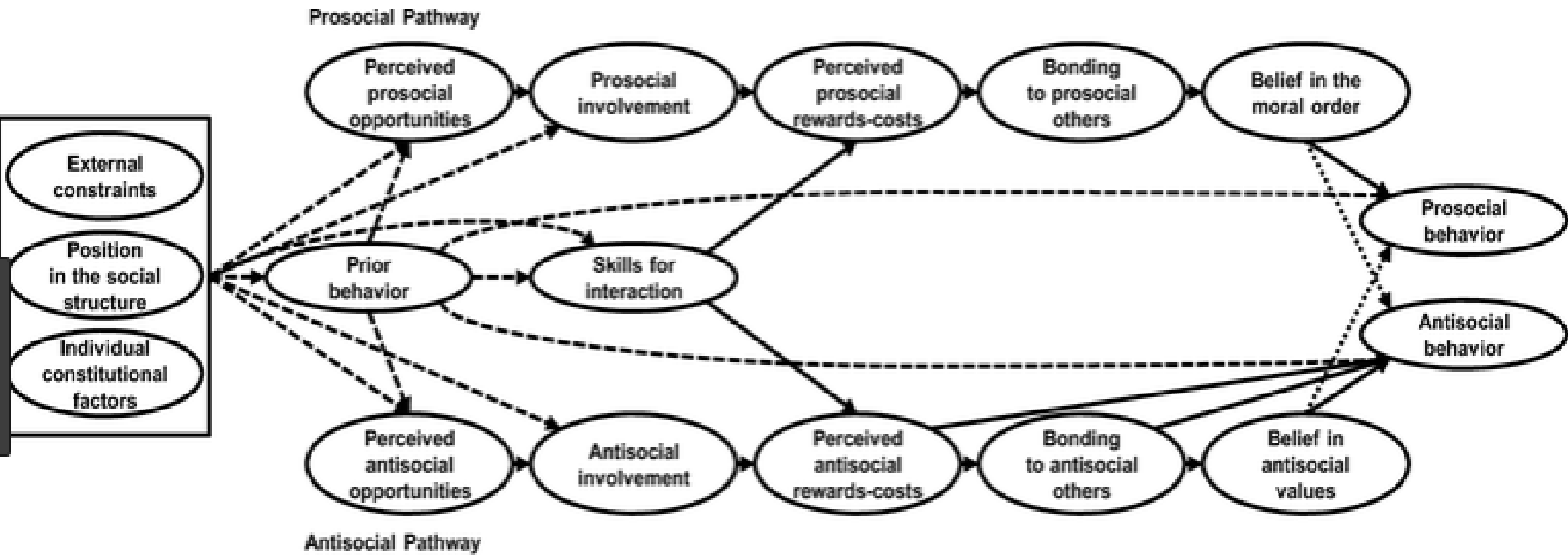
- Liečba
 - začlenenie závislého do spoločnosti
 - zameranie liečby na zmenu procesov
 - edukácia závislého
 - edukácia rodiny závislého

Cvičenie

Zhrnutie

- poskytuje koherentný model popisujúci procesy závislosti
- popisuje tzv. jadrové závislosti – bežné činnosti, ktoré tradične nie sú problematické, kým si ku nim jednotlivec nevytvorí väzbu
- je jedným z najjasnejších argumentov potvrdzujúcich existenciu behaviorálnych závislostí
- vysvetľuje závislosť na základe operačného učenia
- ústredným bodom liečby je konflikt

Social Development Model
Teória antisociálneho správania



[+] [-] [+/-]

Social Development Model (Catalano & Hawkins, 1986)

- identifikuje všeobecné konštrukty antisociálneho správania
- popisuje rizikové a protektívne faktory
- diferencuje procesy vedúce k prosociálnemu a antisociálnemu vývinu
- štrukturalizuje tieto procesy na základe štyroch vývinových období

Teoretický základ

- Control theory (Hirschi, 1969)
- Social learning theory (Bandura, 1973)
 - deti sa učia správaniu zo štyroch základných jednotiek: **rodičia, rovesníci/kamaráti, školy a komunita**
- Differential association theory (Sutherland, 1973)

Rizikové faktory

- Bio-psycho-sociálne faktory
 - komunitné normy naklonené takémuto správaniu, susedská nesúrodosť
 - extrémna ekonomická deprivácia
 - rodinná história užívania drog či kriminálneho správania
 - rodinný konflikt, slabé vedenie rodiny, rodičovská liberálnosť



Rizikové faktory

- Bio-psycho-sociálne faktory
 - ranné a pretrvávajúce problémové správanie
 - delikventní priatelia
 - akademický neúspech
 - odmietnutie rovesníkmi pri prvotnej socializácii
 - odcudzenie a rebelantstvo
 - skoré prejavy antisociálneho správania
 - vnímané nízke riziko vyplývajúce z užitia drog

Protektívne faktory

- Patria medzi ne:
 - individuálne charakteristiky - odolný temperament, pozitívna sociálna orientácia (sociálne schopnosti) a inteligencia
 - kohézia rodiny a pevné citové väzby počas detstva
 - externá sociálna podpora, ktorá posilňuje kompetencie a záväzky jednotlivca, zároveň poskytuje hodnotový systém

Vývin prosociálneho správania

- Deti sa zapájajú do socializácie prostredníctvom štyroch konštruktov:

(1) vnímané možnosti

(2) stupeň zapojenia sa a interakcie

(3) schopnosti zúčastniť sa v týchto interakciách

(4) vnímané posilnenie takéhoto správania

Vývin prosociálneho správania

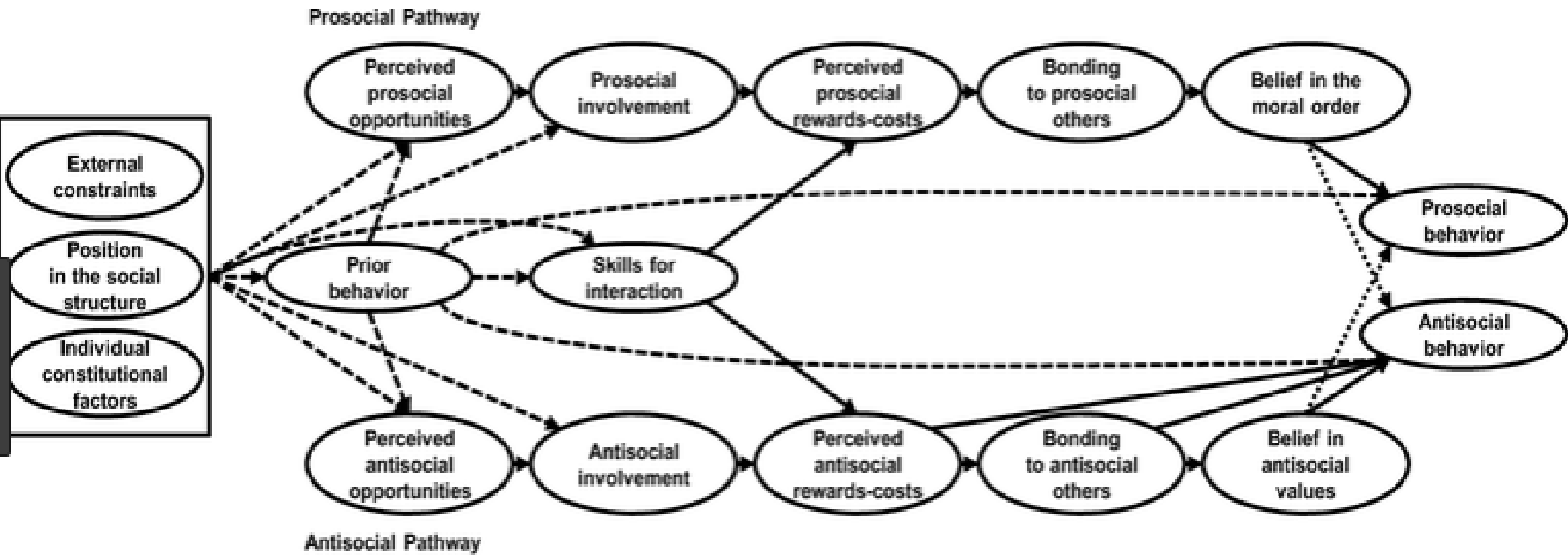
- ak sú tieto procesy konzistentné vytvorí sa sociálna väzba (bonding) medzi jednotlivcom a sociálnou jednotkou
- sociálna väzba pozostáva z väzby (attachment) k ľuďom v sociálnej jednotke, záväzku – (commitment) voči sociálnej jednotke a vytvoreniu hodnôt (values) zdieľaných so sociálnou jednotkou



Vývin antisociálneho správania

Priame línie k antisociálnemu správaniu

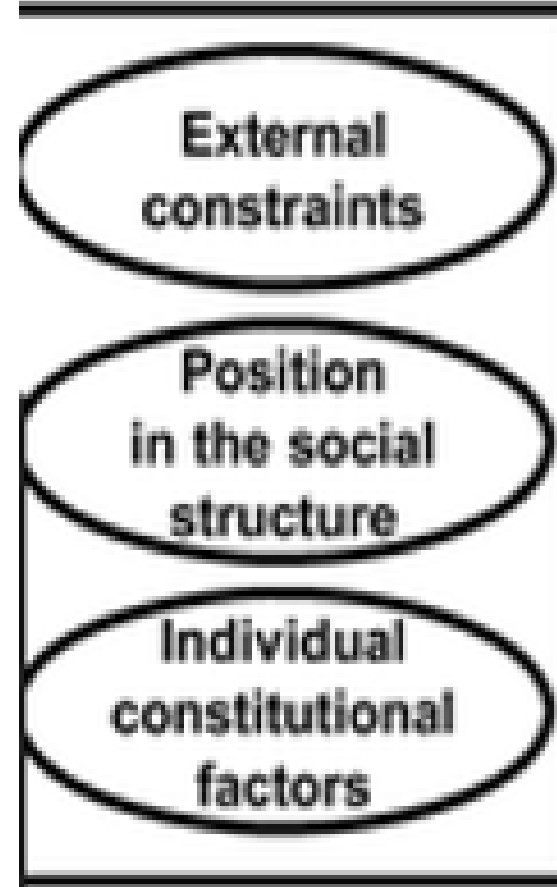
- ak sa prosociálna socializácia nepodarí
 - Nedostatok príležitostí
 - Neadekvátne schopnosti pre vnímanie
 - Prostredie neposilňuje prosociálne správanie
- antisociálne správanie sa objavuje aj v prípadoch prosociálnych väzieb, keď (potenciálne) zisky prevýšia (možné) straty
- väzba k sociálnej jednotke s antisociálnymi hodnotami



[+] (solid arrow) [-] (dashed arrow) [+/-] (dotted arrow)

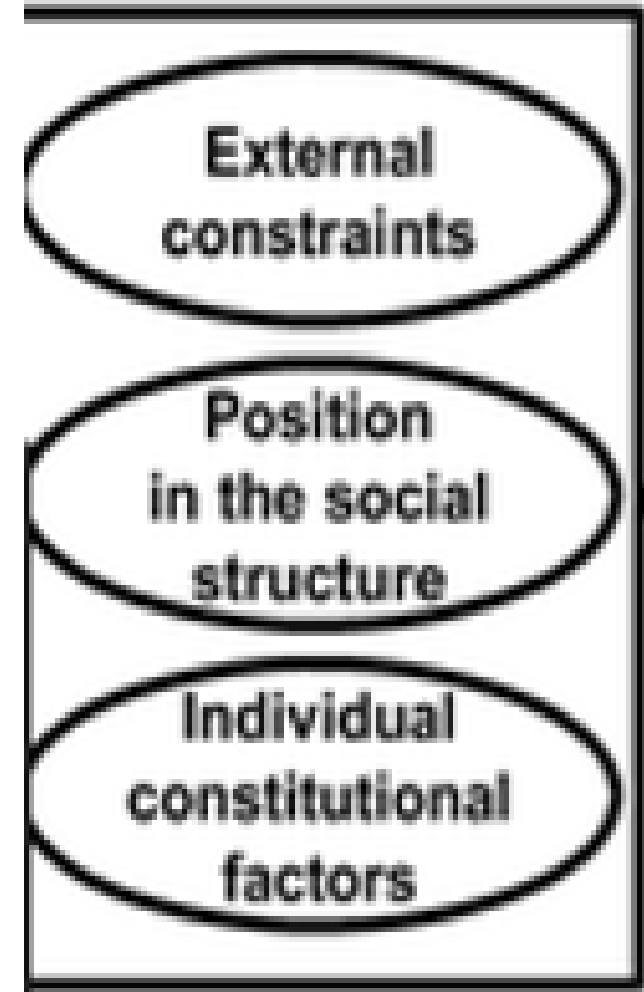
Exogénne premenné

- (1) pozícia v sociálnej štruktúre
 - rasa
 - vek
 - SES
 - pohlavie



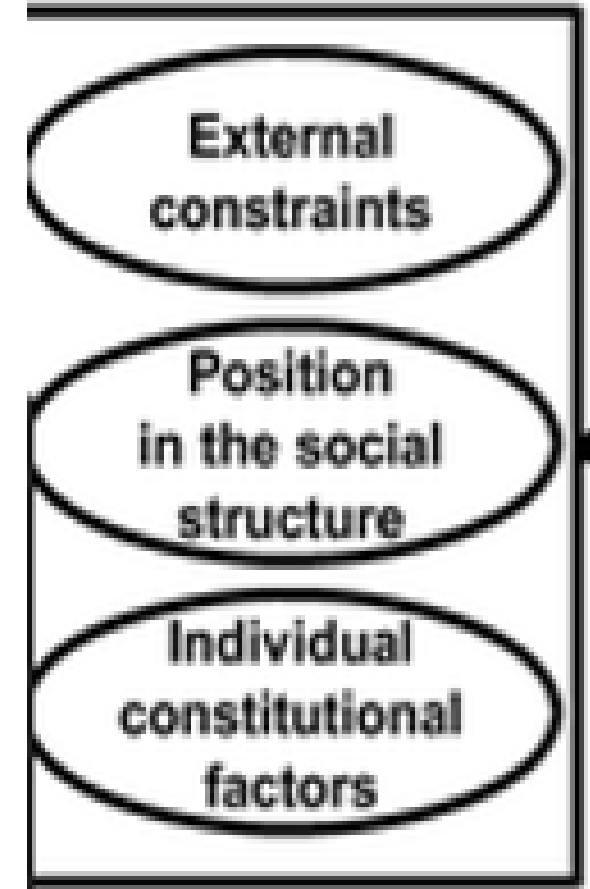
Exogénne premenné

- (2) konštitučné alebo fyziologické faktory
 - nízke kognitívne schopnosti
 - nízka úroveň rozrušenia
 - nedostatočne vyvinutý nervový systém



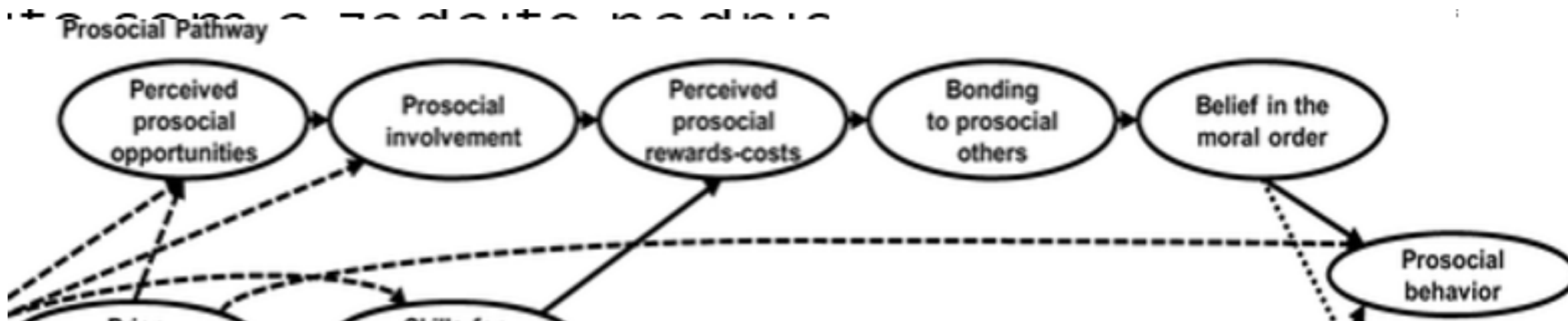
Exogénne premenné

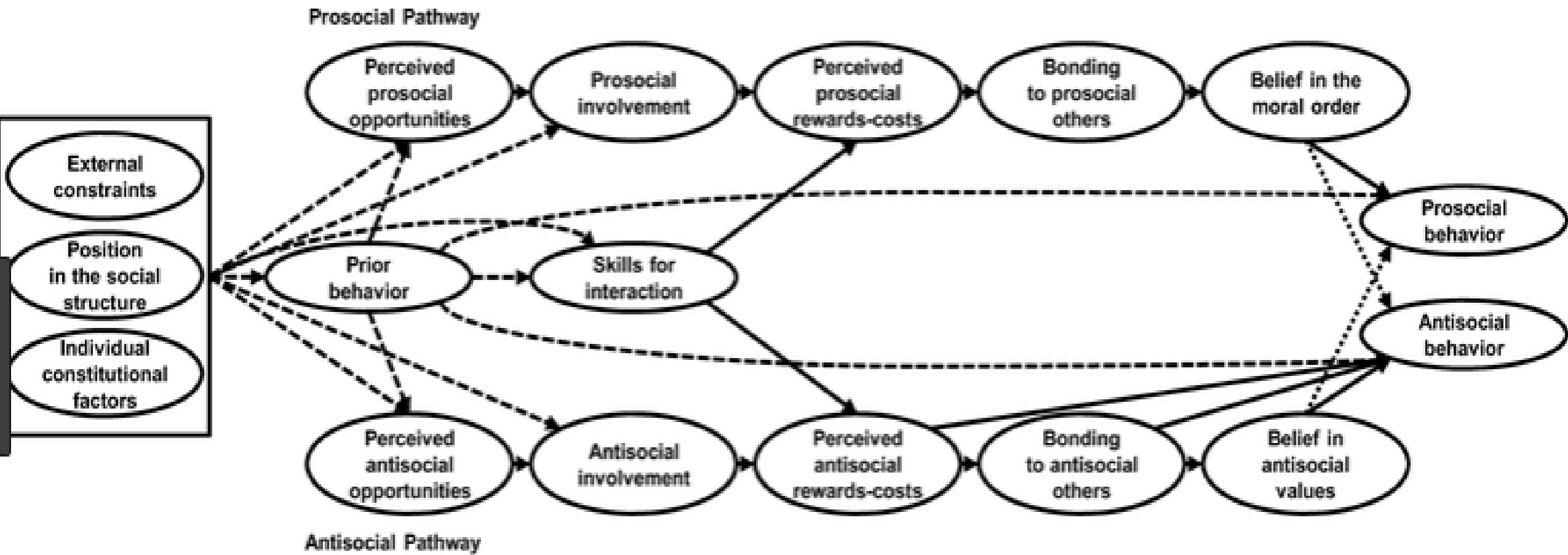
- (3) externé obmedzenia
 - formálne a neformálne reakcie na správanie
 - rodinný „manažment“
 - škola
 - trieda
 - komunita
 - legislatíva
 - rovesníci



Prosociálna/Antisociálna línia

- vnímané možnosti ovplyvňujú stupeň zapojenia sa
- rozvoj väzby závisí na miere do akej je správanie posilnené
- Attachment – Commitment - Internalizácia hodnôt





[+] Solid arrow, [-] Dashed arrow, [+/-] Dotted arrow

Vývinová perspektíva modelu

Vývinové fázy

- predškolská fáza
- 1. stupeň ZŠ
- 2. stupeň ZŠ
- stredoškolská fáza

PRESCHOOL

3-4 Year Old

ELEMENTARY

5-10 Year Old

MIDDLE SCHOOL

11-13 Year Old

SECONDARY

14-18 Year Old

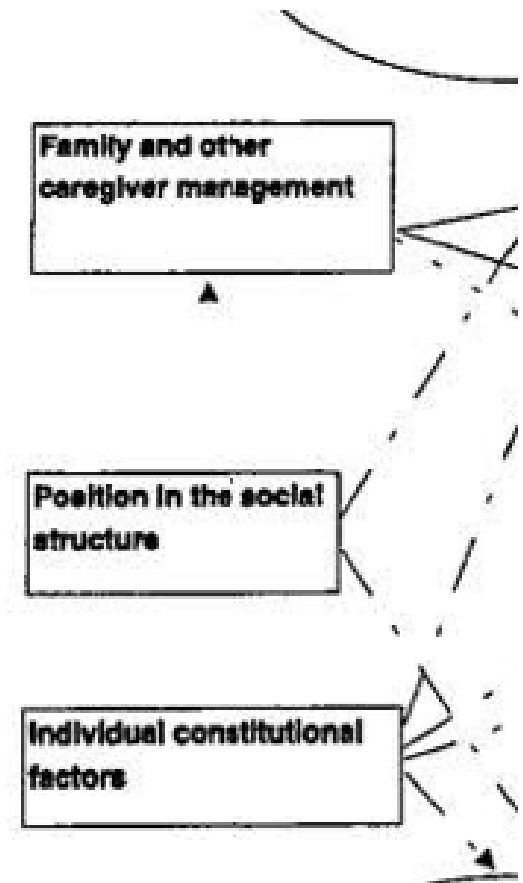
Predškolská fáza

- pozícia v sociálnej štruktúre je určená vzdelaním a SES rodičov, rasou dieťaťa a jeho rodiny a jeho pohlavím
- sociálna jednotka: rodina (eventuálne škôlka a komunita)
- antisociálne hodnoty nie sú zahrnuté v tejto perióde



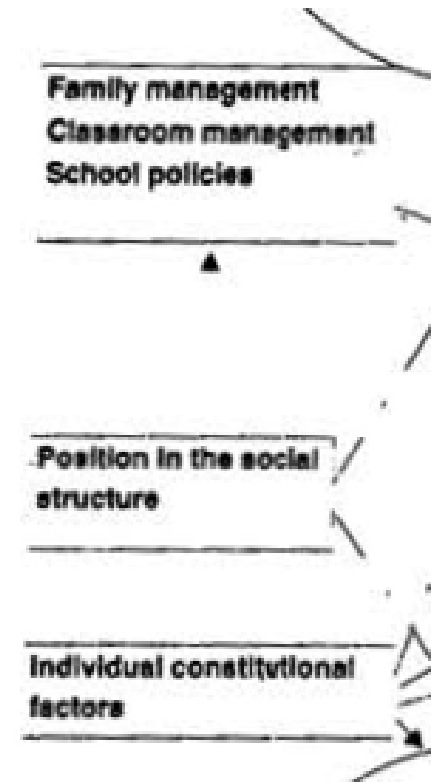
Predškolská fáza

- konštitučné **biologické faktory** ako predčasné narodenie, nízka pôrodná váha, prenatálne vystavenie alkoholu alebo drogám negatívne ovplyvňuje rozvoj kognitívnych schopností
- konštitučné **psychologické faktory** ako pozitívny temperament a pozitívna sociálna orientácia majú najväčší vplyv počas tejto fázy



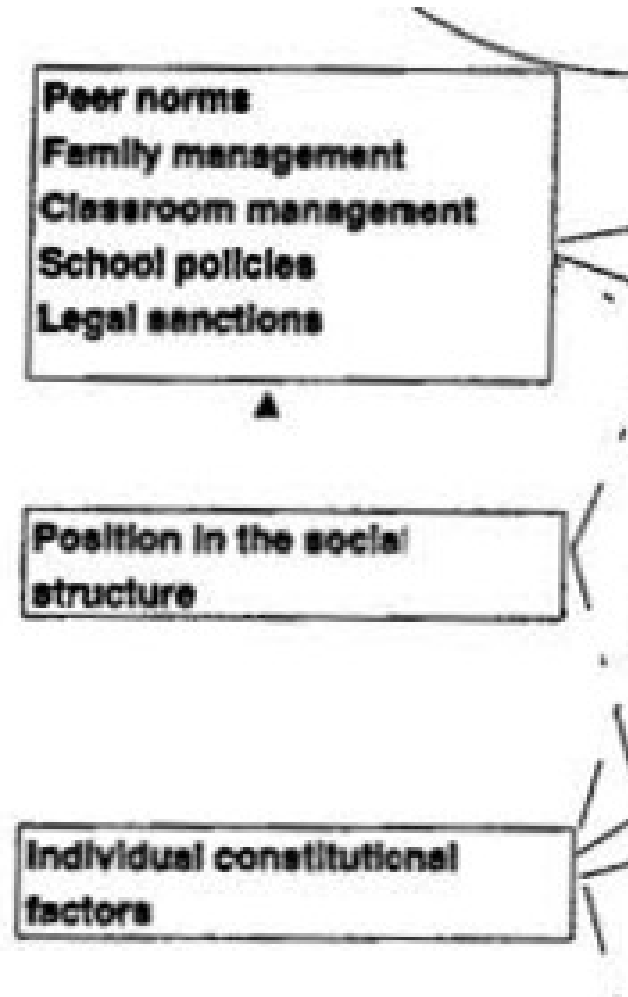
Elementary school period

- rodina a učitelia majú najsignifikantnejší vplyv na správanie dieťaťa v tomto veku
- komunita zohráva tiež dôležitú rolu
- škola – triedny „manažment“, mimoškolské aktivity
- spolužiaci – objavuje sa vplyv kolektívu



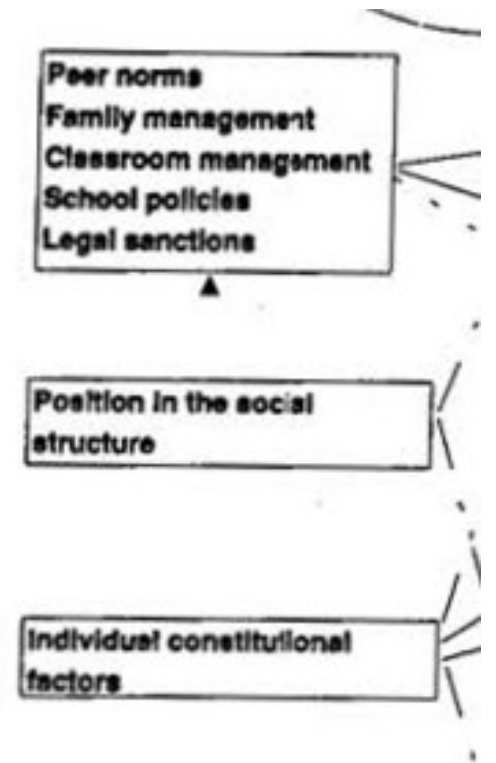
Middle school period

- Normy rovesníkov – výrazný vplyv - proces individualizácie
 - školský poriadok
 - triedny „manažment“
 - rodinný „manažment“
- ***Polícia – legislatíva – objavuje sa po prvýkrát***



Stredoškolská fáza

- mnoho protektívnych a rizikových faktorov bolo získaných už skôr
- vplyv: rovesníci, škola, legislatíva a do menšej miery rodina
- rodičia zostávajú dôležitým činiteľom špeciálne vo veciach drog, sexu a antikoncepcie
- u niektorých delikvencia dosahuje pokles
- zlé známky, nízky SES, nedostatok prosociálnych vzorov sú charakteristické pre zotrúvajúcích delikventov



Transakčné obdobia

- prosociálne a antisociálne vplyvy z jednej periódy ovplyvňujú premenné na začiatku ďalšej
- priestor na zmenu
- neštandardné transakčné obdobie

Transakčné obdobia

- vplyv troch faktorov:
 - stupeň prosociálnych/antisociálnych väzieb k sociálnym jednotkám vytvorený počas predošlej fázy
 - odmeny za prosociálne/antisociálne správanie
 - stupeň manifestovaného antisociálneho správania v predošlej fáze

Aplikovateľnosť teórie

Intervencia

- identifikácia intervenčných bodov
- Táto koncepcia intervencie má niekoľko implikácií:
 1. každý vzťah modelu je potenciálnym priestorom pre intervenciu
 2. môžeme požadovať/vykonať viac intervencií
 3. prerušenie rozvoja antisociálneho správania by malo obsahovať aj komponenty podporujúce prosociálne správanie
 4. vplyv primárnej väzby na budúce správanie naznačuje dôležitosť včasného zásahu
 5. intervencie by mali byť vývinovo adekvátne
 6. transakčné obdobia predstavujú potenciálnu možnosť prerušenia príčinných procesov

Intervenčné programy – predškolská fáza

- podpora fyzickej blízkosti (matka a dieťa) a vytvorenia bezpečnej väzby
- vysoko kvalitná ranná edukácia detí – posilnenie kognitívnych a sociálnych zručností
- edukácia rodičov – pochopenie externých premenných a adekvátne posilňovanie správania



Intervenčné programy – element. school

- edukácia učiteľov - trieda sa stáva dôležitým faktorom
 - vytvorenie otvorenej atmosféry v triede
 - kooperatívne učenie
 - efektívne stratégie učenia
 - systém odmien
 - vysvetlenie povinností a očakávaní študentom na začiatku roka
 - krízový manažment
 - <https://teens.drugabuse.gov/teachers/lessonplans#/results/all>

Intervenčné programy – element. school

- edukácia rodičov
- Preparing for the Drug (Free) Years (Hawkins et al., 1988)
 - zapojenie detí do domácich prác
 - zapojenie detí do diania/rozhodovania v rodine
 - jasné pravidlá
 - reakcie na nežiadané správanie
 - asertivita
 - copingové stratégie

Domáce práce pre deti

podľa veku

(Maria Montessori)

2-3 roky

- o odložiť hračky do krabice
- o poukladať knihy na poličku
- o odniesť oblečenie do koša na špinavé prádlo
- o odhodiť odpadky
- o niesť pár klátikov dreva
- o skladať utierky
- o prestrieť stôl
- o priniesť plienky a vlhčené utierky
- o utrieť prach na podlahových lištách

4-5 rokov

- o nakrmiť domáce zvieratká
- o poutierať rozliate mlieko alebo vodu
- o odkladať hračky
- o ustlať posteľ
- o upratať svoju izbičku
- o polievať kvety
- o roztriediť čisté príbory
- o pripraviť si jednoduchú desiatu alebo olovrant
- o používať ručný vysávač
- o upratať kuchynský stôl
- o poutierať a odložiť riad
- o dezinfikovať kľučky

6-7 rokov

- o vyniesť odpadky
- o poskladať uteráky
- o pozametať podlahu
- o podkladať čistý riad z umývačky riadu
- o spárovať ponožky
- o vyplieť záhradu
- o hrabať listie
- o žuť zemiaky a mrkvu
- o pripraviť šalát
- o doplniť toaletný papier

8-9 rokov

- o naplniť umývačku riadu
- o vymeniť žiarovku v stolnej lampe
- o vyprať
- o zavesiť a poskladať čisté oblečenie
- o utrieť prach
- o hadicou vyčistiť terasu
- o vylážiť nákup
- o pripraviť praženicu
- o upiecť koláčiky
- o vyvenčiť psa
- o pozametať terasu
- o umyť stôl

10-11 rokov

- o umyť kúpeľňu
- o povysávať koberce
- o poumývať pracovnú dosku v kuchyni
- o upratať kuchynské skrinky
- o pripraviť jednoduché jedlo
- o pokosiť trávu
- o priniesť poštu zo schránky
- o šiť jednoduché veci - prišit gombík alebo manžetu
- o pozametať garáž

12 rokov a viac

- o vytrieť podlahy
- o vymeniť žiarovky v lustroch
- o umyť a povysávať auto
- o ostrihať kríky
- o maľovať steny
- o nakúpiť podľa zoznamu
- o navariť kompletný obed alebo večeru
- o upiecť chlieb alebo koláč
- o ovládať jednoduché opravy v domácnosti
- o umývať okná
- o žehliť

postarať sa o mladších súrodencov



Intervenčné programy – middle school

- obdobie zvýšeného vplyvu rovesníkov
- snaha o zvýšenie interakcií jednotlivca s prosociálnymi skupinami spolužiakov a zapojenie ho do prosociálnych aktivít
- The School Transitional Environment Program (Felner & Adan, 1988)
 - transakčné obdobie medzi prvým a druhým stupňom
 - udržiavanie študentov v triedach s limitovaným počtom študentov – posilnenie väzieb
 - je podporovaná komunikácia medzi učiteľom a rodičom

Intervenčné programy – middle school

- The Midwestern Prevention Project
 - tréning identifikácie a odolania negatívne mu vplyvu a sociálnemu tlaku
 - edukácia v rámci sociálnych, zdravotných a iných dôsledkov užívania drog
 - rozvoj schopností študentov
 - informovanie rodičov o užití drog a školskom dianí
 - podpora médií

Stretli ste sa už s intervenčnými programami? S akými?

Intervenčné programy – stredná škola

- intervenčné programy zamerané na jednotlivca:
 - získavanie schopností pre úspešné rozhodnutia
 - posilnenie sebavedomia
 - rozpoznávanie dôsledkov rizikového správania
 - plánovanie kariéry
 - vytvárania a posilňovanie priateľstiev s opačným pohlavím
 - romantické vzťahy
 - vytváranie realistických plánov
 - zodpovedné správanie
 - pochopenie dôležitosti služby v komunite

Intervenčné programy – stredná škola

- Intervenčné programy zamerané na školu:
 - signifikantný vplyv školy v tomto období
 - voľnočasové aktivity v rámci školy
 - adekvátne úprava školského poriadku

Využitie modelu v praxi

Zhrnutie

- zahŕňa a predikuje konštrukt delikvencie ako závislostí
- vývinová perspektíva
- teória identifikuje charakteristické socializačné jednotky pre každú zo štyroch fáz
- fázy sú rozdelené hlavnou tranakčnou fázou
- obsahuje rizikové a protektívne faktory
- poskytuje základy pre vytvorenie preventívnych programov antisociálneho správania

Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

Použitá literatúra

Catalano, R.F. & Hawkins, J.D. (1996). The social development model: A theory of antisocial behavior. Chapter 4
In Hawkins J.D. *Delinquency and Crime: Current Theories*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp
149-197)

Cleveland, M. J., Feinberg, M. E., Bontempo, D. E., & Greenberg, M. T. (2008). The Role of Risk and Protective
Factors in Substance Use Across Adolescence. *Journal of Adolescent Health, 43*(2), 157–164.
doi:10.1016/j.jadohealth.2008.01.015

Felner, R. D., & Adan, A. M. (n.d.). The School Transitional Environment Project: An Ecological Intervention and
Evaluation. *Fourteen Ounces of Prevention: A Casebook for Practitioners.*, 111–122. doi:10.1037/10064-009

Festinger, L. (1964). Behavioral Support for Opinion Change. *Public Opinion Quarterly, 28*(3), 404. doi:10.1086/267263

Hawkins, J. D.; Catalano, R. F., Brown, E. O., Vadasy, P. F., Roberts, C., Fitzmahan, D., Starkman, N., & Ransdell, M. (1988).
Preparing for the Drug (Free) Years: A family activity book. Seattle, WA: Comprehensive Health Education
Foundation

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press

Leventhal, H., & Cleary, P. D. (1980). The smoking problem: A review of the research and theory in behavioral risk
modification. *Psychological Bulletin, 88*(2), 370–405. doi:10.1037/0033-2909.88.2.370

Orford, J. (2001). Addiction as excessive appetite. *Addiction, 96*(1), 15–31. doi:10.1046/j.1360-0443.2001.961152.x

Pentz, M. A. (1989). A Multicommunity Trial for Primary Prevention of Adolescent Drug Abuse. *JAMA, 261*(22),
3259. doi:10.1001/jama.1989.03420220073030

Sutherland, Edwin H. (1973). Differential Association Theory and Differential Social Organization. *Encyclopedia of
Criminological Theory*. doi:10.4135/9781412959193.n250

West, R., & Brown, J. (2013). *Theory of Addiction*. doi:10.1002/9781118484890

Ďakujem za pozornosť

